

EL CEMENTIRI , RESSÒ n° 324, 2004

Dins les investigacions que estic realitzant, publico unes notes sobre la mort, els enterraments i el cementiri colomenc. Agrairia a tothom que tingués més dades i/o fotografies, es posés en contacte amb mi per tal d'aconseguir la màxima informació.

El cementiri és la casa de tots i totes i destí final i comú de les vides que per diversos camins més planers o recargolats, han viscut els colomencs-es. Si tenim en compte les troballes arqueològiques de zones properes, podem dir que fa 2500 anys els habitants de les nostres contrades, cremaven, incineraven els seus morts, producte d'una moda arribada del nord d'Europa. Els romans mantingueren els dos sistemes: inhumació i incineració, però l'arribada del cristianisme imposà la inhumació (in-humus, sense fum). Al llarg de l'edat mitjana i moderna, els cementiris estaven sempre situats al costat de les esglésies. El primer cementiri conegut a casa nostra estava adossat a l'actual ermita de Farners; hi ha encara unes sepultures antropomorfes, a la pedra. Tot i no usar-se oficialment, l'any 1640 s'hi enterrà un dels criats de l'agutzil Monrodon assassinat en el tumult que hi hagué a Santa Coloma pels allotjaments de soldats. A Sant Pere Cercada es conserven a l'exterior tres làpides sepulcral amb les seves inscripcions llatines, en el lloc on hi hauria hagut el claustre. A més, la inscripció d'un dels capitells de la porta d'entrada és també una inscripció funerària. A l'interior del temple es conserven també dos sarcòfags.

Tot i no ser motiu d'aquest article, cal recordar que l'enterrament era tot un ritus que servia per relacionar tota la comunitat. D'entrada, a pagès, hi havia els anomenats "camins missaners" que eren els camins pels quals passava el capellà que anava a buscar al difunt per acompanyar-lo des de casa seva fins a l'església. Aquests camins eren d'ús públic i mai podien posar-s'hi entrebancs pel seu pas. Un cop traspassat el difunt, els veïns més propers eren els encarregats d'avisar del trànsit a la resta de la comunitat, així com de l'hora de l'enterrament. Fins fa poc, veïns i familiars efectuaven la vetlla a la mateixa casa del difunt, mentre que avui dia té lloc en el Tanatori. En determinades cases es llogava a les ploraneres, dones que ploraven per donar encara més força i dramatisme. L'enterrament s'inicia amb la comitiva: primer els homes i després les dones. I a l'església també es col·loquen separadament. Depèn de la importància i categoria del mort, hi havia més o menys capellans. A Santa Coloma, a mitjans segle XVIII i XIX una família benestant arribava a pagar fins a onze capellans per a la cerimònia. Quan es feien els funerals, la família del difunt convidava a un àpat

als capellans, familiars i veïns. Eren anomenades honres grasses o honres magres, depèn de la capacitat econòmica de la família. En les honres grasses podien ben bé ser 70 o 80 persones i es menjava escudella, carn d'olla, porc, pa, vi.....mentre que en les honres magres es convidava a una mica de pa de vi. A altres llocs les honres magres es feien el dia de l'enterrament i les honres grasses el dia dels funerals.

En el poble, el cementiri local i oficial estava al costat de l'església parroquial i malgrat no quedar-ne restes sí podem suposar que el sistema d'inhumació seguia les normes habituals: les famílies més importants tenien el seu descans etern més a prop de l'altar i quanta menys categoria social més lluny del Santíssim s'enterrava els difunts, ja fora de l'església. La capella que hi ha entrant a l'esquerra era l'anomenada del Sant Esperit, conserva encara la clau de volta amb l'escut dels Farners i era on s'enterraven els seus membres. L'any 1780 hi hagué una violenta baralla entre vilatans i pagesos colomencs: davant el creixement econòmic i demogràfic de la vila, els pagesos anaven perdent poder en detriment dels vilatans i el juliol de 1780 l'Obra Major de l'església informà als pagesos que d'ara endavant aquests havien de pagar cinc sous per acompanyar els seus morts amb torxes des de la masia a l'església, quan fins ara era un servei que s'oferia sense pagar. Fins i tot el bisbe Lorenzana hagué de personar-se a Santa Coloma per posar pau entre uns i altres.

Carles III ordenà l'any 1787 que els cementiris es construïssin fora dels pobles en llocs ventilats i més endavant es reglamentà fins i tot les distàncies: en pobles de menys de 5000 habitants (cas de Santa Coloma) s'havia de construir a 500 metres com a mínim de l'última casa del poble. A Santa Coloma, es realitzaren obres d'ampliació de l'església en la dècada de 1820 i s'aprofità per tancar el cementiri i construir-ne un de nou en la carretera de Castanyet. Totes les restes inhumades que es trobaren en les obres es col·locaren, després d'obtenir-ne el permís familiar, en la tomba que els Massaneda tenien dins l'església, entrant a la dreta. Ja no s'enterraren més colomencs dins o al voltant del temple parroquial. I un canvi important: els nous cementiris passaren a dependre de l'ajuntament, en detriment de l'església que en tenia el monopoli. A les nostres contrades, els cementiris s'organitzaren en nínxols per a la majoria, panteons per a les famílies benestants i la fossa comuna per als més pobres. No hi faltava a cap cementiri la capella. Es va obligar també, en els pobles cap de partit, a reservar un espai per a cementiri civil, on s'hi enterraven els suïcides, els morts en duel, els protestants i ja en la segona meitat del XIX molts ciutadans republicans, liberals i

anarquistes per voluntat pròpia. A Santa Coloma no es reservà aquesta zona fins l'any 1907 a proposta del regidor republicà Frigola. L'any 1864 la Junta del cementiri estava formada per tres regidors i un nínxol de tres boques valia 400 rals. Els que no podien pagar aquesta quantitat podien optar per una boca durant dos anys al preu de 80 rals. L'any 1884 a la Junta ja s'hi afegí l'alcalde i el metge: el preu del nínxol de tres boques era de 120 pessetes, a perpetuïtat. Els temporals de dos anys es pagaven a 20 pessetes. En els enterrats a terra, l'enterramorts havia de cavar un forat que tingués d'alt quatre pams a comptar des del pit del cadàver. Dins la idea generalitzada que els nous cementiris havien de ser uns jardins, l'any 1887 es va ampliar el nou cementiri, l'any 1891 es compraren i plantaren 76 xiprers per a dins i 30 eucaliptus per fora i l'any 1897 l'artista Antoni Ribò Banquells pinta a la capella el sant Crist, la Dolorosa i sant Joan.

El cementiri ha tingut sempre una importància vital per al poble, ja que tothom ha d'anar-hi un dia o altre. Per això no es fa estrany que en el segle XIX i bona part del XX hi hagués un regidor dedicat exclusivament a aquest tema i difícilment passava un mes que a les actes de l'ajuntament no es parlés del cementiri: neteja, ampliació, cobriment dels nínxols amb teules, ampliació, capella, cementiri civil, venda i traspàs de nínxols.....Dates importants en la vida de la mort: l'any 1902 l'ajuntament llogà un servei funerari i es traslladà el cadàver amb cotxe funerari i cavalls quedant prohibit, fora casos excepcionals i amb permís exprés de l'ajuntament, portar el cadàver a les espatlles d'amics i parents o amb llitera. Es fixà un preu de 30 pessetes pels enterraments de primera classe (més d'un cavall i més de quatre sacerdots), un preu de 16 pessetes pels de segona classe (un cavall i més de quatre sacerdots) i de sis pessetes els enterraments de tercera classe (un cavall i menys de quatre sacerdots). D'aquí ve la frase "Com més rics, més animals" que tothom pot interpretar com vulgui. Les cases de pagès pagarien un suplement de una pesseta per quart d'hora de camí. L'any 1924 els preus eren de 100 pessetes, 35 i 15 respectivament.

Durant la Guerra Civil de 1936-39 el cementiri deixà de ser un clos religiós, es convertí en cementiri civil i es tallaren els xiprers; l'any 1940 se'n posaren de nous. Ja en la dècada de 1950 i següents, la categoria dels enterraments no era pel nombre de cavalls - sempre hi havia només el d'en Nanjo- sinó pels guarniments que portava el cavall: si era de primera, "plumero" al cap i tots els guarniments; de segona, sense "plumero" i menys guarniments. De tercera, sense res. L'any 1947 l'arquitecte Iglesias presentà un informe sobre el mal estat del cementiri, l'any 1949 l'ajuntament decidí enderrocar el cementiri

vell i reconstruir-lo allà mateix, amb el vot contrari dels regidors Boix i Barrau que veien més adequat construir un nou cementiri a la zona de “Masserras”. No fou però fins l’any 1956 que s’inicià l’enderrocament, trasllat de les restes i nova construcció. Es construï amb tres boques per nínxol i no quatre com n’hi havia abans, i els antics propietaris pogueren adquirir els nous pagant 1000 pessetes.

L’any 1963 es va començar a Santa Coloma a acomiadar els enterraments a la porta de l’església i no al cementiri; l’any 1965 s’aboliren les diferents categories d’enterraments i l’any 1967 es va canviar el cotxe de cavalls per un cotxe fúnebre, portat per la Funerària Poch. En la dècada de 1980 el capellà va deixar d’acompanyar el difunt fins al cementiri i l’acomiadava a la mateixa església. En el Pla General de 1997 hi consta un espai reservat per a nou cementiri en la mateixa carretera de Castanyet, però un quilòmetre més lluny del nucli urbà, passat el pont d’en Manyà. Tanmateix, l’any 2002 es va fer encara una ampliació d’uns 150 nínxols. Avui dia, un nínxol costa uns 650 euros, amb el qual es paga el “dret” al nínxol, no la “propietat”, que és sempre de l’ajuntament. Actualment, el cementiri està dividit en l’anomenat “Departament Antic reconstruït”, el Cementiri Nou A i el Nou B. En el primer, que és el de l’entrada amb la capella al fons, hi ha quatre panteons; en destaca el de la família Farners, de marbre trepenat i escut nobiliari, de la segona meitat del XIX. Altres dos panteons tenen escultures de l’artista local Martí Sabé. En el cementiri Nou B destaca el panteó de la família De Prat Camps, també del XIX i amb enorme làpida d’escut nobiliari.

Anècdotes del cementiri: malgrat ser un lloc de respecte, el cementiri ha servit també per expressar diverses visions humanes sobre la vida i la mort. Durant la Segona República, amb el cementiri secularitzat, es donà la casualitat que al costat de la tomba d’un capellà s’hi col·loqués el d’una dona de “vida lleugera”; l’epitafi que es col·locà en ella fou el següent: *"Aquí descansa una ballarina, al costat un sacerdot, ell ensenyava doctrina, ella ho ensenyava tot"*; els intents del rector de solucionar aquest "sacrilegi" no reeixiren ja que el cementiri era civil en aquests anys i l’església no hi tenia cap poder ni competència (aquest epitafi es troba també en el cementiri de Palafrugell, prova que hi havia també una vertader flux d’epitafis, talment com les auques). Un altre epitafi ben lleuger és el que col·locà pels mateixos anys, l’encarregat de l’oficina de Correus quan es morí la seva dona: *"Tú descansas, yo también; tu amado esposo, Manuel Barroso"*. Un últim epitafi d’una dona que tenia un espòs que era un cràpula: *"Aquí descansa el meu estimat marit; ara sé on passa la nit"*.

Molts anys després, en la dècada dels setanta, una senyora anava cada dia a "parlar" amb el seu marit, enterrat al cementiri i li explicava com havia anat aquell dia la botiga, a quin preu havia venut el producte (no direm quin) i li consultava si havia fet bé o malament. L'enterramorts, cansat de veure-la, es posà un dia darrera els nínxols i quan la dona preguntà si havia venut a bon preu, escoltà una veu profunda que deia " Mal fet, en podies demanar molt més". Fugí corrents i mai més tornà a "parlar" amb el marit de negocis. I és que l'enterramorts veu la mort d'altra manera. Exemple: anys setanta, s'estan construint nínxols nous, es posa a ploure, l'enterramorts es refugia dins un nínxol, s'adorm, arriben dues dones, es desperta tot estirant els braços que surten del nínxol: ja tens les dues dones corrents com boges cap a la sortida. Un altre: fa calor, a l'estiu, els paletes que construeixen els nínxols demanen a l'enterramorts si hi ha nevera per refredar la "xibeca". "Naturalment" –els diu en Pere. Al cap d'una hora els porta la xibeca ben freda. Quan els explica que l'havia posada dins la "nevera" d'un mort que esperava l'examen forense, reboten l'ampolla contra la paret. Una altra: en Nanjo i mossèn Enric amb una furgoneta es dirigeixen cap a una casa de pagès a iniciar l'enterrament; tots dos dins la cabina i darrera, en Pere Bosch. Tempesta d'estiu, en Pere es posa dins el bagul i així arriben a la casa de pagès, on els espera tota la família a l'entrada quedant espaordits de veure sortir en Pere de dins el bagul, ben sec, naturalment.

Deixeu-me acabar amb un lacònic però cert epitafi que hi havia en una làpida del segle XIX, ja inexistent: " lo que sóis, he sido; lo que soy, seréis".